

Logopedie

Speciální pedagogika osob s narušenou komunikační schopností.

Literatura - Logopedie

- Bočková, B. (2017) *Postupy při vzdělávání žáků se specificky narušeným vývojem řeči*. Brno: MU.
- Bytešníková, I. (2014) *Koncepce rané logopedické intervence v České republice. Teorie, výzkum, terapie*. Brno: Masarykova univerzita.
- Klenková, J. et al. (2014) *Inkluze žáků s narušenou komunikační schopností a žáků se sluchovým postižením*. Brno: Masarykova univerzita.
- Klenková, J., Bočková, B., Bytešníková, I. (2012) *Kapitoly pro studenty logopedie*. Brno: Paido.
- Kopečný, P. (2014) *Logopedická intervence u osob se zdravotním postižením ve věku mladé dospělosti*. Brno: Masarykova univerzita.

Logopedie – vědní a studijní obor

- Je mladým vědním a studijním oborem, formoval se až v první polovině 20. století, stále se dále rozvíjí a mění.
- Termín **logopedie** je tvořen z řeckého slova logos – slovo a paideia – výchova, nově speciální pedagogika osob s narušenou komunikační schopností.
- Prof. Miloš Sovák (lékař, foniatr) vymezil logopedii jako obor speciálněpedagogický.
- V současnosti se používá definice prof. Viktora Lechty, slovenského logopeda.

Definice

Logopedii definujeme jako vědní obor interdisciplinárního charakteru, jehož předmětem jsou zákonitosti vzniku, eliminování a prevence narušené komunikační schopnosti. Logopedie v moderním chápání je vědou zkoumající narušenou komunikační schopnost z hlediska:

- příčin
- projevů
- následků
- možností diagnostiky
- terapie a prevence

Definice

- Logopedii lze definovat jako **speciálně** pedagogickou disciplínu, která se zabývá výchovou, vzděláváním a dalším rozvojem jedinců s **narušenou komunikační schopností**, s dýchacími a polykacími problémy.

Narušená komunikační schopnost

- **Narušená komunikační schopnost** je jedním z termínů současné logopedie.
- Komunikační schopnost a narušenou komunikační schopnost bereme v celé její šíři – nelze se zabývat jen **zvukovou** (foneticko-fonologickou) rovinou řeči.
- Je třeba hodnotit i další roviny jazykových projevů, tzn. **rovinu aktivní a pasivní slovní zásoby** (lexikálně-sémantická), **gramatickou rovinu řeči** (morfologicko-syntaktická), ale také **pragmatickou rovinu** – rovina sociálního uplatnění komunikačních schopností.

Postavení logopedie v soustavě věd

Logopedie se zabývá patologickou stránkou komunikačního procesu, to určí její vztah k ostatním vědním oborům.

- Medicínské obory – pediatrie, foniatrie ORL, stomatologie, plastická chirurgie, ortodoncie, neurologie, neurochirurgie, psychiatrie.
- Psychologie – vývojová, patopsychologie
- Lingvistika (věda zkoumající přirozený jazyk) – **fonetika** (zkoumá zvukovou stránku lidské řeči, fyziologický způsob artikulace těchto zvuků, jejich akustickou stránku a jejich vnímání), **fonologie** (nauka o způsobech využívání zvukového materiálu v jazyce).

Postavení logopedie v soustavě věd

- Logopedie je považována za průřezovou disciplínu mezi vybranými medicínskými obory a pedagogikou.
- Studijní obor logopedie je tradičně v ČR součástí oboru speciální pedagogika, má úzký vztah k ostatním oborům speciální pedagogiky – surdopedii, somatopedii, psychopedii, oftalmopedii.

Příprava budoucích logopedů

Studium budoucích logopedů v ČR probíhá na katedrách speciální pedagogiky pedagogických fakult.

- Francie – lékařské fakulty (nelékařské obory)
- Švýcarsko – v rámci studia psychologie nebo lingvistiky

Změna paradigmatu logopedie

Logopedie je vnímána laickou veřejností jako obor zabývající se „odstraňování vad řeči u dětí“.

Současná logopedie je chápána jako obor, jehož předmětem zájmu je **narušená komunikační schopnost** u osob všech věkových kategorií:

- dětí raného věku
- dětí předškolního věku
- žáků mladšího a staršího školního věku
- adolescentů
- dospělých osob a osob v období stáří

Příčiny (etiologie) narušené komunikační schopnosti

Příčiny vzniku narušené komunikační schopnosti:

- Z **časového hlediska** může dojít k narušení v období prenatálním, perinatálním, postnatálním.
- Z lokalizačního hlediska k nejčastějším příčinám patří genové mutace, aberace chromozomů, vývojové odchylky, orgánová poškození receptorů (poruchy rozumění řeči), poškození centrální části (poruchy fatické, jde o narušení nejvyšších řečových funkcí), poškození efektorů (poruchy řečové produkce).
- Působení **nepodnětného prostředí** může být příčinnou opoždění ve vývoji řeči dítěte.
- Narušená komunikační schopnost vzniká na podkladě orgánovém nebo má funkční příčinu.

Klasifikace narušení komunikační schopnosti

Od 90. let 20. století se používá klasifikace narušené komunikační schopnosti podle symptomu, **klasifikace symptomatická:**

- Vývojová nemluvnost – vývojová dysfázie
- Získaná orgánová nemluvnost - afázie
- Získaná psychogenní nemluvnost - mutismus
- Narušení zvuku řeči – rinolalie palatolalie
- Narušení plynulosti (fluence) řeči – balbuties, tumultus sermonis
- Narušení článkování řeči – dyslalie, dysartrie
- Narušení grafické stránky řeči
- Symptomatické poruchy řeči
- Poruchy hlasu
- Kombinované vady a poruchy řeči

JEDNOTLIVÉ DRUHY NARUŠENÉ KOMUNIKAČNÍ SCHOPNOSTI

Opožděný vývoj řeči: -

- dítě nemluví ve 3 letech nebo mluví méně než ostatní.

Hledat příčiny - vyloučit sluchovou vadu, poruchu intelektu, mluvních orgánů, akustickou dysgnózi (neschopnost zapamatovat si slova, porozumět smyslu slov).

Etiologie: nepodnětné, nestimulující prostředí, citová deprivace, dědičnost, nevyzrálost CNS, nedonošenost, předčasné narození.

Vývojová dysfázie: specificky narušený vývoj řeči. **Projevy:** neschopnost či snížená schopnost dítěte verbálně komunikovat, i když jsou dobré podmínky pro vytvoření řeči. Zasahuje: receptivní i expresivní složku řeči, výslovnost, gramatickou strukturu i slovní zásobu. Dítě je lehce unavitelné, narušení emocionality, motivace, zájmů.

JEDNOTLIVÉ DRUHY NARUŠENÉ KOMUNIKAČNÍ SCHOPNOSTI

- **Afázie** - centrální porucha řeči při orgánovém poškození CNS, na základě lokálních poškození mozku.

Ztráta již nabyté schopnosti komunikovat (poškození dominantní hemisféry: nádory, úrazy, krvácení do mozku, intoxikace).

- **Dětská afázie** - postihuje vyvíjející se řeč.
- **Neurotické a psychotické poruchy řeči: Mutismus** (oněmění) ztráta artikulované řeči na podkladě silného psychického traumatu (úlek, šok, stres, vyčerpání), není poškození CNS. **Elektivní** (selektivní) **mutismus** ztráta řeči - v určité situaci, určitém prostředí, na určitou osobu, trvání nejméně jeden měsíc (časté u dětí v období vstupu do školy).

JEDNOTLIVÉ DRUHY NARUŠENÉ KOMUNIKAČNÍ SCHOPNOSTI

- **Koktavost** (balbuties): syndrom komplexního narušení koordinace orgánů participujících na mluvení, nedobrovolné přerušování mluvení. **Příčiny** (dosud nespolehlivě stanoveny), vždy několik, dědičné dispozice, orgánové poruchy. **Terapie**: pouze potlačování příznaků.
- **Brebtavost** (tumultus sermonis): extrémně zrychlené tempo řeči - opakování, vynechávání slabik, narušeno dýchání, artikulace. **Příčiny** nález na EEG (orgánový podklad), dědičnost, vliv prostředí.
- **Huhňavost** (rinolalie): porucha zvuku řeči, patologicky změněná nosovost
Zavřená huhňavost - patologicky snížená nosní rezonance, otevřená huhňavost – patologicky zvýšená nosní rezonance.
- **Palatolalie**: na základě rozštěpu v orofacialní oblasti (rozštěp rtu, měkkého a tvrdého patra).

JEDNOTLIVÉ DRUHY NARUŠENÉ KOMUNIKAČNÍ SCHOPNOSTI

- **Dyslalie** (patlavost) - porucha artikulace, neschopnost používat některé hlásky (d. hlásková, d. slabiková, d. slovní). **Příčiny:** poruchy sluchu, CNS, motorická neobratnost, nesprávný řečový vzor.
- **Dysartrie** - porucha artikulace jako celku při organickém poškození CNS. **Narušen:** proces respirace, fonace, zvuku řeči.
- **Dysprozódie** – porucha v oblasti rytmu, melodie, tempa a přízvuku.
- **Anartrie** - úplná neschopnost artikulovat.

JEDNOTLIVÉ DRUHY NARUŠENÉ KOMUNIKAČNÍ SCHOPNOSTI

- **Poruchy hlasu** - organicky podmíněné (úrazy, obrny, nádory) funkční (nesprávně užívání hlasu) psychogenní (hlasové neurózy) **Etiologie:** dědičnost, porušení inervace svalstva hrtanu, nesprávně užívání hlasu, hlasová hygiena, operační zákroky, vady sluchu, neurotické poruchy. Po léčbě následují hlasová cvičení vedená logopedem.
- **Symptomatické poruchy řeči** - symptomem jiného, dominantního postižení, onemocnění, poruchy. **Mentální postižení:** dyslalie, huhňavost, brebtavost, echolálie, dysartrie **Zrakové postižení:** opožděný vývoj řeči, dyslalie, verbalismus **Tělesné postižení:** dysartrie **Sluchové postižení:** dyslalie, dysfonie.

SOUČASNÉ MOŽNOSTI LOGOPEDICKÉ INTERVENCE

V celosvětovém měřítku se setkáváme s různými odlišnostmi v poskytování logopedické intervence u osob s narušenou komunikační schopností.

V České republice poskytují logopedickou intervenci 3 rezorty:

- Rezort školství, mládeže a tělovýchovy
- Rezort zdravotnictví
- Rezort ministerstva práce a sociálních věcí

MOŽNOSTI LOGOPEDICKÉ INTERVENCE

- Rezort školství, mládeže a tělovýchovy
- **System vzdělávání** - logopedické třídy při běžných mateřských školách - mateřské školy logopedické - logopedické třídy při běžných ZŠ - základní školy logopedické - mateřské školy pro sluchově postižené - základní školy pro sluchově postižené - základní školy speciální.
- **Poradenský systém** - speciálně pedagogická centra - pedagogicko-psychologické poradny.

MOŽNOSTI LOGOPEDICKÉ INTERVENCE

- Rezort zdravotnictví - **logopedické poradny** při poliklinikách, **logopedická pracoviště** při lůžkových odděleních (foniatrie, neurologie, rehabilitace, psychiatrie, geriatric),
 - **privátní logopedické poradny, rehabilitační stacionáře** - denní stacionáře při zdravotnických zařízeních (pro děti i dospělé jedince) - **léčebny dlouhodobě nemocných (LDN)** - lázeňská zařízení.
- Rezort práce a sociálních věcí – jednotlivé typy sociálních služeb